

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده اقتصاد و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

عنوان:

بررسی رابطه میان اطلاعات حسابداری شرکت و حق الزحمه حسابداری

راهنما :

خانم دکتر فرزانه حیدریپور

مشاور :

آقای دکتر احمد مدرس

پژوهشگر :

حامد لوایی

زمستان ۱۳۸۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان:

بررسی رابطه میان اطلاعات حسابداری شرکت و
حق الزحمه حسابرسی

سپاس‌گزاری

لازم می‌دانم از استادان گرانمایه خانم دکتر حیدرپور و آقای دکتر مدرس و نیز خانم دکتر آزیتا جهانشاد تشکر کنم؛ همچنین از آقای دکتر وفادار (موسسه حسابرسی آزمون پرداز)، آقای اسکندر بیاتی (سازمان حسابرسی)، آقای ایلخانی (موسسه حسابرسی فراز مشاور) و آقای دکتر بستانیان (موسسه حسابرسی فریوران هدف).

از همدلی دوستانم شاهین احمدی و مهدی ابراهیمی سپاس‌گزارم که یاری‌گرم بودند.

و در پایان از همسرم سپاس‌گزاری می‌کنم که در همه مراحل کمک شایانی کرد.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب حامد لوائی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۶۰۰۱۴۲۷۶۰۰ در رشته حسابداری که در تاریخ ۱۳۸۹/۱۱/۰۶ از پایان نامه خود تحت عنوان " بررسی رابطه میان اطلاعات حسابداری شرکت و حق الزحمه حسابرسی " با کسب نمره ۱۹ و درجه عالی دفاع نموده ام، بدینوسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و .... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۸۹/۱۱/۰۶

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای حامد لوائی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۹ بحروف نوزده و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما:

فهرست مطالب

فصل اول	۱
کلیات پژوهش	۱
۱-۱- مقدمه	۲
۲-۱- بیان موضوع	۳
۳-۱- هدف و ضرورت پژوهش	۴
۴-۱- پیشینه پژوهش	۵
۵-۱- پرسش پژوهش	۸
۶-۱- فرضیه پژوهش	۸
۷-۱- تعاریف عملیاتی متغیرهای پژوهش	۱۰
۸-۱- نهادها و موسسات استفاده کننده	۱۲
۹-۱- نوع طرح و پژوهش	۱۲
۱۰-۱- جامعه آماری، نمونه و روش نمونه گیری	۱۳
۱۱-۱- روش پژوهش	۱۴
۱۲-۱- قلمرو پژوهش	۱۴
۱۳-۱- ساختار کلی پژوهش	۱۴

فصل دوم.....	۱۶
مبانی نظری و پیشینه پژوهش.....	۱۶
۱-۲- مقدمه.....	۱۷
۲-۲- روش‌های تعیین قیمت.....	۱۸
۱-۲-۲- قیمت‌گذاری بر مبنای بهای تمام شده به اضافه چند درصد.....	۱۹
۲-۲-۲- قیمت‌گذاری بر مبنای سود مورد انتظار.....	۱۹
۳-۲-۲- مدل قیمت‌گذاری سفارش‌های خاص.....	۱۹
۴-۲-۲- مدل قیمت‌گذاری بر مبنای هدف.....	۱۹
۵-۲-۲- قیمت‌گذاری بر اساس ذهنیت خریدار.....	۱۹
۶-۲-۲- قیمت‌گذاری بر اساس شرایط رقابتی.....	۲۰
۷-۲-۲- قیمت‌گذاری با ارائه پیشنهاد.....	۲۰
۳- ساختار بازار حسابرسی.....	۲۰
۴-۲- کنترل‌های داخلی.....	۲۳
۵-۲- ریسک.....	۲۵
۱-۵-۲- ریسک ذاتی.....	۲۶
۲-۵-۲- ریسک کنترلی.....	۲۶
۳-۵-۲- ریسک عدم کشف.....	۲۶
۶- شواهد حسابرسی.....	۲۷
۷-۲- تئوری نمایندگی.....	۲۸
۸-۲- شاخص‌های مورد استفاده در تعیین حق‌الزحمه حسابرسی.....	۳۰

۳۰	.....	۱-۸-۲- اندازه واحد حسابرسی شونده
۳۲	.....	۲-۸-۲- پیچیدگی واحد حسابرسی شونده
۳۴	.....	۳-۸-۲- ریسک
۳۶	.....	۴-۸-۲- وضعیت عملیاتی حسابرسی شونده
۳۷	.....	۵-۸-۲- وضعیت حاکمیت شرکتی در واحد حسابرسی شونده
۳۸	.....	۶-۸-۲- پایان سال مالی واحد حسابرسی شونده
۳۹	.....	۷-۸-۲- اندازه موسسه حسابرسی
۴۰	.....	۸-۸-۲- پذیرفته شدن شرکت در بورس
۴۰	.....	۹-۲- پیشینه پژوهش
۴۰	.....	۱-۹-۲- پژوهش‌های خارجی
۵۴	.....	۲-۹-۲- پژوهش‌های داخلی
۵۶	.....	۱۰-۲- خلاصه فصل
۵۷	.....	فصل سوم
۵۷	.....	روش پژوهش
۵۸	.....	۱-۳- مقدمه
۵۹	.....	۲-۳- تشریح روش اجرای پژوهش
۵۹	.....	۳-۳- جامعه آماری پژوهش
۶۰	.....	۴-۳- قلمرو زمانی پژوهش
۶۰	.....	۵-۳- روش نمونه‌گیری
۶۱	.....	۶-۳- پرسش پژوهش

۶۱	۳-۷- فرضیه پژوهش
۶۱	۳-۸- متغیرهای پژوهش
۶۳	۳-۹- نحوه جمع آوری اطلاعات
۶۳	۳-۱۰- روش تجزیه و تحلیل
۶۴	۳-۱۱- آزمون‌های آماری
۶۴	۳-۱۱-۱- آزمون نرمال بودن
۶۴	۳-۱۱-۲- تحلیل رگرسیونی
۶۵	۳-۱۱-۳- برازش منحنی
۶۵	۳-۱۱-۴- آزمون معناداری رگرسیون
۶۵	۳-۱۱-۵- خود همبستگی
۶۶	۳-۱۱-۶- نمودار باقی مانده‌ها
۶۶	۳-۱۲- شاخص‌های رگرسیون
۶۷	۳-۱۳- اعتبار درونی و بیرونی
۶۷	۳-۱۳-۱- اعتبار درونی
۶۷	۳-۱۳-۲- اعتبار بیرونی
۶۷	۳-۱۴- خلاصه فصل
۶۸	فصل چهارم
۸۳	تجزیه و تحلیل داده‌ها
۶۹	۴-۱- مقدمه
۶۹	۴-۲- آمار توصیفی

۳-۴- آزمون نرمال بودن ۷۰

۴-۴- آزمون فرضیه پژوهش ۷۱

۴-۴-۱- آزمون مدل پژوهش ۷۲

۴-۴-۲- مدل نهایی ۷۵

۴-۴-۳- نتیجه آزمون فرضیه پژوهش ۷۸

۴-۵- خلاصه فصل ۸۱

فصل پنجم ۸۲

۵-۱- خلاصه ۸۳

۵-۲- بیان و بررسی نتایج آزمون فرضیه پژوهش ۸۴

۵-۳- پیشنهادها ۸۹

۵-۴- محدودیت‌ها ۹۰

منابع ۹۱

پیوست ۹۱

فهرست جداول

- جدول ۴-۱: آماره‌های توصیفی متغیرها برای سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۸ ..... ۷۰
- جدول ۴-۲: آزمون کلموگروف - اسمیرنوف برای متغیر وابسته (حق‌الزحمه حسابرسی) ۷۱
- جدول ۴-۳: نتایج حاصل از آزمون مدل پژوهش ۷۲
- جدول ۴-۴: نتایج آزمون تحلیل واریانس مدل پژوهش ۷۴
- جدول ۴-۵: ضرایب برآوردی برای متغیرهای پژوهش ۷۵
- جدول ۴-۶: آماره‌های مربوط به آزمون مدل تعدیل شده ۷۶
- جدول ۴-۷: نتایج آزمون تحلیل واریانس مدل تعدیل شده ۷۶
- جدول ۴-۸: ضرایب برآوردی برای متغیرهای مدل تعدیل شده ۷۶
- جدول ۵-۱: آماره‌های مدل پژوهش مربوط به آزمون فرضیه پژوهش ۸۵

فهرست نمودار

- نمودار شماره ۴-۱: نتایج آزمون همسانی واریانس‌ها برای مدل پژوهش ۷۸

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

طبق استانداردهای حسابرسی و موازین آئین رفتار حرفه‌ای، حسابرسان باید پیش از شروع کار حسابرسی قراردادی تنظیم کنند. تنظیم نامه پذیرش کار پیش از شروع حسابرسی هم به نفع حسابرس می‌باشد و هم به نفع صاحب‌کار؛ چرا که از بدفهمی و بروز اختلافات بعدی پیشگیری می‌کند. نامه پذیرش کار متنی است که حسابرس برای صاحب‌کار ارسال می‌کند و در آن پذیرش کار، هدف و دامنه حسابرسی، حدود مسئولیت حسابرسان نسبت به صاحب‌کار و شکل گزارش‌هایی که باید منتشر شود و همچنین مبلغ قرارداد خدمات را مشخص و مستند می‌کند (سازمان حسابرسی، ۱۳۷۷). در واقع نامه پذیرش کار وقتی تنظیم می‌شود که بین صاحب‌کار و حسابرس درباره تمامی این موارد توافق نهایی صورت گرفته باشد (فرگوسن و فرانسیس،^۱ ۲۰۰۲).

یکی از مواردی که در قرارداد تعیین می‌شود میزان حق‌الزحمه، نحوه تعیین آن و چگونگی پرداخت آن به حسابرس می‌باشد. در این قسمت، مبنای تعیین حق‌الزحمه توسط خود حسابرس تعیین می‌شود. مبنای محاسبه حق‌الزحمه می‌تواند از موسسه‌ای تا موسسه دیگر تغییر کند. البته هر موسسه حسابرسی روش زیربنای محاسبه حق‌الزحمه حسابرسی را برای قراردادهای حسابرسی متفاوت خود به شکل یکسانی بکار می‌برد (کابین^۲، ۲۰۰۲).

در ایران تا قبل از تشکیل جامعه حسابداران رسمی (۱۳۸۰)، قسمت عمده حسابرسی توسط سازمان حسابرسی صورت می‌گرفت. شیوه حسابرسی سازمان حسابرسی حالت بودجه‌ای دارد؛ بدین صورت که ابتدا کار توسط سرپرست ارشد حسابرسی ارزیابی شده و برآورد زمانی برای کار صورت می‌گیرد. سپس نیروی کار مورد نیاز

---

^۱ Ferguson and Francis
^۲ - Cabin

در رده‌های مختلف پیش بینی و زمان مورد نیاز هر یک از این رده‌ها برای اجرای کار حسابرسی تعیین می‌شود. با توجه به این برآوردها، هزینه‌های کارکنانی و حسابرسی تعیین گردیده و درصدی به عنوان سربار به این مبلغ اضافه می‌شود که در نهایت حق‌الزحمه و مبلغ نامه پذیرش کار تعیین می‌شود. تعدادی از موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی نیز نوعاً از این روش استفاده می‌کنند. گروهی دیگر از موسسات حسابرسی نیز بر مبنای حسابرسی مبتنی بر ریسک و با توجه به حجم عملیات، ریسک موجود در حساب‌ها و عوامل دیگر، حق‌الزحمه حسابرسی را تعیین می‌کنند (کابین، ۲۰۰۲).

۱-۲- بیان موضوع

با توجه به عدم وجود روش رسمی و قابل قبول برای مبنای محاسبه حق‌الزحمه حساب‌رسان و رقابت موجود بین موسسات حسابرسی در گرفتن کار حسابرسی شرکت‌ها، این موسسات نیازمند ابزارهای لازم برای برآورد مناسبی از حق‌الزحمه مورد نظر خود می‌باشند (سیمونیک و استین^۱، ۱۹۹۶). از این رو، انجام پژوهش گسترده و وسیع، با تدوین مدل اثباتی برای تعیین حق‌الزحمه حسابرسی، ضروری به نظر می‌رسد. در این پژوهش، پژوهشگر با ارائه یک مدل، سعی در شناسایی عوامل موثر بر حق‌الزحمه حسابرسی دارد. از آنجایی که تغییر در حق‌الزحمه حسابرسی ناشی از تغییر در اندازه خدمات مورد نیاز شرکت‌ها می‌باشد، لازم است متغیرهایی که در تعیین اندازه خدمات حسابرسی دخیل هستند، شناسایی و میزان تاثیر هر یک بر حق‌الزحمه حسابرسی تعیین شود (سیمونیک و استین، ۱۹۹۶). در این پژوهش، با توجه به پژوهش‌های انجام شده، چند مورد از متغیرهایی که اولاً اطلاعات آنها قابل دسترسی است و ثانياً رابطه قابل پیش بینی بین آنها و حق‌الزحمه حسابرسی انتظار می‌رود، انتخاب می‌گردد. این متغیرها شامل متغیرهای مربوط به اندازه شرکت، ریسک حسابرسی، پیچیدگی فعالیت صاحب‌کار و سودآوری آن می‌باشد، که مورد بررسی قرار می‌گیرند و می‌تواند نتایج مفیدی هم برای شرکت‌های صاحب‌کار و هم برای موسسات حسابرسی در جهت کمک به بهبود نحوه تعیین حق‌الزحمه و شناسایی موارد هزینه‌بر در فرایند حسابرسی داشته باشد و در راستای منصفانه کردن حق‌الزحمه حسابرسی موثر واقع شود.

---

^۱ Simunic and Stein

۳-۱- هدف و ضرورت پژوهش

از دیدگاه استفاده کنندگان اطلاعات مالی، گزارش حسابرسی بسیار با ارزش است. این ارزش تابعی از گروه‌های استفاده کننده و علاقه‌مند به اطلاعات شرکت می‌باشد. حال این سوال مطرح می‌شود که واحدهای تجاری حاضرند چه بهایی برای خدمات دریافتی از حسابرسان مستقل پرداخت کنند و آیا این بها توسط خودشان تعیین می‌شود، یا حسابرس بهای خدمات خود را تعیین می‌کند و یا اینکه توسط مراجع حرفه‌ای تعیین می‌شود.

از سوی دیگر فرگوسن و استوکس^۱ (۲۰۰۲) بیان کرده‌اند که با وجود چنین ارزشی برای خدمات حسابرسی، پرداخت هر بهایی نیز برای این خدمات منطقی به نظر نمی‌رسد. به عبارت دیگر، محدودیت فزونی منافع بر مخارج همواره برقرار است. بهای پرداخت شده برای خدمات حسابرسی به عنوان هزینه ثبت می‌شود و شرکت‌ها همیشه سعی در کاهش هزینه‌ها دارند و چون نمی‌توانند از حسابرسی صورتهای مالی اجتناب کنند، ترجیح می‌دهند کمترین بها را برای این خدمات پرداخت کنند. بنابراین برای واحدهای تجاری مهم است که بدانند برای خدمات دریافت شده از حسابرس، چه بهایی پرداخت می‌کنند و مبنای پرداخت این بها چیست.

از آنجایی که قیمت خدمات حسابرسی توسط خود حسابرسان تعیین می‌شود و به صاحبکار اطلاع داده می‌شود، این تعیین قیمت باید بر مبنای منطقی صورت گیرد که مورد رضایت صاحبکار نیز واقع شود. اگر موسسات حسابرسی نتوانند برآورد صحیحی از قیمت داشته باشند، موجب از دست دادن مشتریان ایشان می‌شود. این امر نیازمند توجه مجامع علمی حسابرسی و حسابداری برای شناسایی عوامل موثر در برآورد قیمت و دستیابی به مدل‌های پیش بینی کننده قیمت است.

هدف نهایی این پژوهش، ارائه مدلی است که بتوان خدمات تخصصی حسابرسی را قیمت‌گذاری کرد و متغیرهای تعیین کننده نیز شناسایی می‌شوند.

---

^۱ Fergosen and Stokes

۱-۴- پیشینه پژوهش

از مقاله مبتکرانه سیمونیک و استین (۱۹۹۶) چندین مطالعه حسابرسی برای آزمایش اقلامی که انتظار می‌رود قیمت خدمات حسابرسی را تحت تاثیر قرار دهد، طراحی و انجام شده است. هدف اصلی از این مطالعه شناسایی اقلامی است که بر حق‌الزحمه حسابرسی اثر دارد. در پژوهش‌های گذشته، تعدادی متغیر برای توصیف عوامل موثر در حق‌الزحمه حسابرسی در کشورهای مختلف بیان شده‌اند. انتخاب متغیرها در کشورهای مختلف عموماً تحت تاثیر در دسترس بودن این اطلاعات قرار داشته است.

اندازه شرکت یکی از مهم‌ترین متغیرها است که در بیشتر پژوهش‌های اخیر مورد استفاده قرار گرفته است (تیلر و بیکر^۱، ۱۹۸۱؛ فرانسیس، ۱۹۸۴؛ لو و دیگران^۲، ۱۹۹۰؛ سایمون و دیگران^۳، ۱۹۹۲؛ چن و دیگران^۴، ۱۹۹۳؛ آیر و آیر^۵، ۱۹۹۶؛ اندرسون و زگال^۶، ۱۹۹۴؛ جانسن و دیگران^۷، ۱۹۹۵؛ گرگوری و کولیر^۸، ۱۹۹۶؛ فیرتس^۹، ۱۹۹۷؛ لانگندیک^{۱۰}، ۱۹۹۷، کراس ول و فرانسیس^{۱۱}، ۱۹۹۹، دیفوند و دیگران^{۱۲}، ۲۰۰۰، وانگ کوون و دیگران، ۲۰۰۹). در پژوهش‌های فوق، همگی وجود ارتباط مستقیم بین هزینه حسابرسی و اندازه شرکت را تأیید کردند. از آن جایی که انتظار می‌رود موسسات با افزایش اندازه شرکت برای ایجاد اطمینان از صحت گزارشات ارائه شده مقدار بیشتری از آزمون‌های رعایت و کنترل را در کنار آزمون‌های اثباتی اجرا کنند، این افزایش در تلاش‌های حسابرسی، افزایش در هزینه را در بر دارد. ارتباط بین اندازه و هزینه خطی نمی‌باشد. این حدس مبتنی بر این امر است که "این انتظار وجود دارد که کار حسابرسی با افزایش اندازه شرکت افزایش یابد؛ صاحب‌کار یک فرصت برای موسسه ایجاد می‌کند تا از صرفه جویی به لحاظ مقیاس سود ببرد. (گرارد و دیگران^{۱۳}، ۱۹۹۴)." در کشور ما صنایع سنگین و بانک‌ها دارای حجم زیاد عملیات هستند و در نتیجه

---

^۱ - Taylor and Baker

^۲ - Lu et al

^۳ - Simon et al

^۴ - Chen et al

^۵ - Ayer and Ayer

^۶ - Anderson and Zegal

^۷ - Johnson et al

^۸ - Gregory and culir

^۹ - Firts

^{۱۰} - Longendick

^{۱۱} - Crosswell and Francis

^{۱۲} - Difund et al

^{۱۳} - Gerard et al

حسابرسی این شرکت‌ها برای مؤسسات و سازمان حسابرسی بیشتر زمان بر خواهد بود. از طرفی این شرکت‌ها در پی کاهش هزینه نمایندگی از طریق از بین بردن نگرانی سرمایه گذاران و بستانکاران هستند. مقیاس‌های متفاوتی در متون مرتبط با این موضوع برای تبیین اندازه در نظر گرفته شده است، مجموع دارایی‌ها در بیشتر آنها استفاده شده است (سیمون^۱، ۱۹۹۲).

از طرف دیگر، شرکت‌های بزرگ برای تامین مالی وجوه خود به بازار سرمایه در مقایسه با تامین کنندگان خصوصی خود بیشتر تکیه می‌کنند و این امر نیازمند افشای با کیفیت و مفصل می‌باشد که بدون مؤسسات حسابرسی بزرگ و هزینه بیشتر ممکن نخواهد شد. این مورد به ریسک شرکت مربوط است و با ریسک حسابرسی در ارتباط است. از جمله پژوهش‌ها متمرکز در این حوزه سیمونیک و استین (۱۹۹۶)، پرات و استیک^۲ (۱۹۹۴) و سیتارامان و دیگران^۳ (۲۰۰۲) را می‌توان نام برد. پژوهش‌های سیمونیک و استین (۱۹۹۶) بیان می‌دارد که هزینه‌های حسابرسی تابعی از هزینه‌های انجام حسابرسی و هزینه‌های مورد انتظار ریسک حسابرسی است. ریسک حسابرسی ریسکی است که مؤسسات را به عنوان شخص ثالثی در نظر می‌گیرد که مسئول خسارات ناشی از اشتباهات در صورت‌های مالی می‌باشند. مؤسسات این افزایش در سطح ریسک حسابرسی را از طریق افزایش میزان و اثربخشی کار حسابرسی بهبود می‌دهند، یا از طریق وضع یک صرف به عنوان مابه‌ازا برای این افزایش ریسک، جبران می‌کنند. در نتیجه پژوهش‌ها فوق این نتیجه حاصل شد که ریسک یک متغیر موثر در افزایش حق‌الزحمه است و هرچه ریسک بالاتر باشد، حق‌الزحمه بیشتری توسط حسابرسان مطالبه می‌شود. سیمونیک و استین (۱۹۹۶) و پالمروز^۴ (۱۹۹۶) برای در نظر گرفتن عامل ریسک در تعیین نوع رابطه بین ارقام حسابداری و حق‌الزحمه حسابرسی، از داده‌های ترازنامه‌ای به عنوان شاخص ریسک استفاده نمودند.

نسبت بدهی به مجموع دارایی‌ها به عنوان نماینده ریسک حسابرسی استفاده می‌شود. بالاتر بودن نسبت بدهی به مجموع دارایی‌ها، ریسک را بالاتر برده و در نتیجه هزینه‌های حسابرسی را افزایش می‌دهد (پالمروز، ۱۹۹۶).

---

^۱ Simon

^۲ Pratt and Stice

^۳ - Seetharaman et al

^۴ Palmrose

بازده دارایی‌ها به عنوان عاملی دیگر برای در نظر گرفتن ریسک در مدل فوق برای تعیین ریسک حسابرسی استفاده شده است. ریسک حسابرسی با سودآوری رابطه معکوس دارد، زیرا شرکت‌های با وضعیت خوب انگیزه کمتری برای گزارش‌گری متقلبانه دارند (کینی و مک دانیل^۱، ۱۹۸۹).

پیچیدگی کار پژوهش‌های قبلی (سیمونیک و استین، ۱۹۹۶؛ ماهر و دیگران^۲، ۱۹۹۲ و کارسلو و دیگران ۲۰۰۲) تایید کردند که به طور معناداری هزینه‌های حسابرسی تحت تاثیر پیچیدگی کار قرار دارد. کار با پیچیدگی بالا، ساختار سازمانی پیچیده‌تری دارد و بازمینی معاملات دشوارتر است. این افزایش تلاش حسابرسان هزینه‌ها را بالا می‌برد. وجود حساب‌های خاص مانند موجودی کالا به دلیل نیاز به شمارش و حساب‌های دریافتنی به دلیل نیاز به تاییدیه، افزایش در هزینه را برای انجام عملیات حسابرسی در پی خواهد داشت (چن و دیگران^۳، ۱۹۹۳).

ناصر و ناسیبه^۴ (۲۰۰۷) به بررسی میزان و نحوه تعیین حق‌الزحمه حسابرسی در اردن پرداخت. او از متغیرهای فوق به علاوه متغیرهایی شامل صنعت و فاصله بین پایان سال مالی و تاریخ گزارش حسابرس استفاده کرد. ولی متغیرهای سودآوری و فاصله بین پایان سال مالی و تاریخ گزارش حسابرس رابطه معناداری با حق‌الزحمه حسابرسی نداشتند.

وانگ کوون و دیگران^۵ (۲۰۰۹) برای تعیین اندازه شرکت‌های صاحبکار، جهت بررسی نحوه توزیع صاحب-کاران کوچک و متوسط در بین موسسات بزرگ و سایر موسسات غیر آنها، از لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌ها به عنوان متغیر تعیین اندازه شرکت استفاده کرد. مدل مورد استفاده در پژوهش آنها برای تعیین حق‌الزحمه حسابرسی شامل متغیرهایی از اندازه شرکت، پیچیدگی کار و ریسک می‌باشد.

در نظر گرفتن عامل سرمایه به دارایی‌ها نیز بیانگر مکمل وضعیت اهرمی شرکت می‌باشد که متعاقباً میزان ریسک شرکت را تحت تاثیر قرار می‌دهد و تامین کنندگان مالی از این نسبت برای بررسی میزان ریسک شرکت استفاده می‌کنند (برای تعیین سطح اهرم شرکت از نسبت بدهی استفاده می‌شود که این نسبت مکمل نسبت

---

^۱ Kinney and McDaniel

^۲ - Maher et al

^۳ - Chen et al

^۴ Naser And Nuseibeh

^۵ - WangKun et al

بدهی بوده و در پژوهش‌ها مورد استفاده قرار گرفته اند). در پژوهش‌ها گذشته، این عامل نیز به عنوان مبنایی برای تعیین ریسک شرکت و رابطه آن با هزینه حسابرسی مورد بررسی قرار گرفته است (وانگ کون و دیگران، ۲۰۰۹).

قابل ذکر است که این پژوهش بر مبنای مطالعات بعد از تصویب قانون ساربنز اوکسلی^۱ انجام شده است و منابع قبل از سال ۲۰۰۲ برای مقایسه با متون ارائه شده بعد از قانون مزبور، در این پژوهش بکار گرفته شده اند.

۱-۵- پرسش پژوهش

آیا بین اطلاعات حسابداری شرکت مورد رسیدگی و حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد؟

۱-۶- فرضیه پژوهش

فرضیه: بین اطلاعات حسابداری شرکت مورد رسیدگی و حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد.

برای مقاصد این پژوهش، هفت متغیر حسابداری شامل لگاریتم طبیعی اندازه شرکت، نسبت موجودی مواد و کالا به مجموع دارایی‌ها، نسبت حساب‌های دریافتی به مجموع دارایی‌ها، نسبت حقوق صاحبان سهام به مجموع دارایی‌ها، نسبت وام‌های پرداختنی به مجموع دارایی‌ها، نسبت حساب‌های پرداختنی به مجموع دارایی‌ها و نسبت بازده دارایی‌های شرکت مورد رسیدگی برای پاسخگویی به این سوال انتخاب می‌شود. معیار انتخاب این متغیرها، استفاده از آنها در تعدادی از پژوهش‌های مشابه بوده است که در بخش پیشینه بیان می‌شود. عامل پیچیدگی که در بخش پیشینه بیان شده است، با توجه به روش‌های بیشتری است که برای رسیدگی به تعدادی از حساب‌ها از قبیل موجودی کالا و حساب‌های دریافتی مورد استفاده قرار می‌گیرند؛ هر چه میزان این اقلام در صورت‌های مالی یک شرکت بیشتر باشد به اجرای روش‌های بیشتر توسط حسابرسان نیاز خواهد بود و علت در نظر گرفتن این دو مورد به عنوان پیچیدگی نیز از این قرار است.

منطق استفاده از اندازه واحد حسابرسی شونده برای تعیین حق‌الزحمه حسابرسی بر این اساس قرار دارد که حسابرسانی که با شرکت‌های با اندازه بزرگ کار می‌کنند، مجبور به صرف زمان بیشتری برای انجام کار

---

^۱ Sarbanes oxley